

PRODULJENJE LJUDSKOG VIJEKA - SUDBINA I PROBLEM

Povodom Međunarodne godine posvećene starijim osobama¹
s posebnim osvrtom na Zadar i Zadarsku županiju

ANĐELKO MRKONJIĆ
DIJANA VICAN
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 314(497.5) ZADARSKA ŽUPANIJA
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno
: 1999-12-03
Received

Znatan porast broja starijih osoba i danas posve izvjesno demografsko predviđanje o utrostručavanju broja starijih osoba do 2030. godine na svjetskoj razini ukazuje na fenomen demografskog starenja stanovništva u koje se empirijski svrstava i Hrvatska. Cilj ovoga članka je analitički prikaz starosne strukture u Zadarskoj županiji i razmatranje stanja i problema osoba starije dobi na tom području na temelju statističkih podataka i razlika po spolu. S kritičkim osvrtom navode se prakticirani oblici brige i skrbi nad starijim osobama na tom području.

Polazeći od starosti i starenja kao individualnog i društvenog problema autori predmnijevaju ciljeve ostvarenja poboljšanja kvalitete života starijih i starih osoba iz perspektive znanosti o odgoju: vraćanje dostojanstva staraca u intergeneracijskom suživotu, razbijanje predrasuda o starijim osobama kroz odgojno-obrazovne sadržaje, osvješćivanje svih dobnih naraštaja o ulozi starijih osoba, razvijanje ljubavi i empatije kroz razvijanje poimanja vremena starijih i starih kao vremena za život, razvijanje samopercepcije starijih i starih osoba kroz njihovo aktivno i korisno sudjelovanje.

¹ Organizacija ujedinjenih naroda proglasila je 1999. godinu *Međunarodnom godinom starijih osoba*, a odluku da 1. listopada svake godine bude Svjetski dan posvećen starijim osobama donijela je na *Međunarodnom skupu o problemima starenja pučanstva* u svom "Međunarodnom nacrtu djelovanja" još 1982. godine.

Njihovo ostvarenje se sagledava u posredstvu odgojno-obrazovnih institucija, vjerskih zajednica i organizacija, medija, organiziranog obrazovanja i samoobrazovanja starijih i starih osoba.

KLJUČNE RIJEČI: demografsko starenje, starenje i starost, treća životna dob, umirovljenici, socijalna skrb, kvaliteta življenja starih osoba, ciljevi odgoja, odgoj i obrazovanje starih

Globalni osvrt na svjetsku populaciju

Nerecipročni odnosi mortaliteta i nataliteta, uzrokovani različitim čimbenicima (medicinskim, tehnološkim, ekonomskim, socijalnim, kulturnim, i dr.) posljednjih pet desetljeća preokreću brojčanu strukturu svjetske populacije povećavanjem broja starijih osoba s realnom tendencijom da s prvom trećinom 21. stoljeća starije osobe postanu prevladavajuća populacijska skupina u odnosu na broj mladih. U svjetskim razmjerima osoba starijih od 60 godina bilo je 1990. godine pola milijarde, a prema demografskim predviđanjima njihov broj će 2030. godine doseći 1,5 milijardu; znači bit će utrostručen (Puljiz, 1995, 209). Demografske karte kontinenta prvo su bilježile znatan porast broja starijih osoba u razvijenim zemljama svijeta. Za zemlje u razvoju, koje su 1950. godine imale 56% ljudi starijih od 60 godina, demografski proračuni navješćuju dramatično povećanje njihova broja na 72%, osobito između 2000. i 2025. godine. Populacijska predviđanja Ujedinjenih naroda govore o razdoblju od 1950. do 2025. godine za koje će se broj šezdesetgodišnjaka povećati peterostruko, a broj osoba starijih od 80 godina povećat će se sedam puta, što bi značilo da će 2025. godine svaka sedma osoba biti starija od 60 godina (*Glasnik*, 1982, 20).

Europa u treći milenij ulazi s četvrtinom starijeg i starog pučanstva (24,7%) (Pongrac, 1990, 149).

Traganja za "izazovima društva u starenju", inicirana pedesetih godina ovoga stoljeća na svjetskoj sceni, za najveći broj društava i zemalja u svijetu danas više nisu neizvjesna. Gledano u globalnim razmjerima, preobražavanje dobnih populacijskih struktura razvijenog dijela svijeta i demografskih procesa u manje razvijenim dijelovima i onima u razvoju, ukazuju danas na ostvarenja demografskih predviđanja od prije pola stoljeća. Dvadeseto stoljeće se u povijesti čovječanstva prvi put susreće s fenomenom *demografskog starenja stanovništva* (Akrap, 1995, 303), a ekskluzivnost starenja populacije bilježi se kao jedan od glavnih uspjeha ovoga stoljeća.

Konstatacija da je starost sudbina današnjeg čovjeka, te činjenica da starenje nije neposljedično ni individualno ni društveno, još više su usredotočile pažnju znanstvenika, ali i politika zemalja, jer u odrazu različitih kultura, društvenih struktura i pogleda na svijet starenje i starost na uspostavljenoj demografskoj slici ne bivaju lišeni problemskih atributa. Fenomen starenja populacije postaje interdisciplinarno raskrižje sa zahtjevima ublažavanja nepovoljnih učinaka i/ili njihova rješavanja i općenito priprema za nadolazeće okolnosti glede rasta udjela *osoba tzv. treće životne dobi*.

Starenje i starost u zapletu između individualnog i društvenog problema

Svaki čovjek od rođenja okušava starost na svoj način, jer je u svom životno-stvaralačkom okružju pojedinac koji je u svakodnevnoj zajednici uvijek neko vrijeme mlad odnosno star. Snižavanje biološkog praga u bržem ljudskom odrastanju pomjerava starenje do kronološki dobnih granica koje se anagrafski uočavaju na 65 godina starosti.

Dok, s jedne strane, ova dobná kategorizacija služi kao oznaka za starosne proporcije stanovništva u ukupnoj populaciji i za identificiranje demografski starih društava, s druge strane, osobito one iz neposredne zbilje društvenih (državnih) sustava - zdravstvenog, socijalnog, gospodarskog, obrazovnog, i tako dalje - starosna kategorija - 65 godina - uzima se kao glavni kvalifikativ u smjernicama politika tih sustava i strategijama struka koje ozbiljuju njihove ciljeve. U tom kontekstu problemi starijih osoba dobivaju na značenju u dvije ravni: individualnoj i društvenoj.

Želja za produljenjem ljudskog vijeka, bez obzira na ovovremensku spoznaju da dugovječnost nije privilegija pojedinaca i narodska rijetkost, u određenom životnom razdoblju se nastavlja uvlačiti u svakoga čovjeka kao više ili manje pritajena težnja kojoj se suprotno stanje, starenje i starost, koliko god prirodni, osobno ne prihvaćaju i ne nose s lakoćom. To je individualni aspekt koji je nedvojbjen iz svakog ugla gledanja i koji objektivna uporišta danas nalazi i u znanstvenim spoznajama.

Kad bi se pridržavali činjenice da je starenje individualni proces uvažavajući pritom "prvo, da je zdravlje osoba koje ulaze u razdoblje mirovine ovisno o istim uzrocima koji su ih činili zdravima ili bolesnima kad su bili mladi, i drugo, da se fizičko i mentalno starenje odvija različitom brzinom i u različitim životnim razdobljima" (Whitcomb, 1984, 7), razložnost statističkog neodstupanja i čvrstih starosnih kategorizacija bila bi izlišna jednako koliko i definicija/definicije starosti.

Individualnoj ravni suprotstavljena je društvena koja probleme sagledava primjeravanjem stanja i planiranja efikasnosti sustava, točnije institucionalnih mjerila, povlačeći crtu na anagrafskim prikazima svrstavanjem osoba od 65 godina u populaciju starih. Anagrafske zone (djetinjstvo, mladost, odraslost, starost) postaju granice isključivanja odnosno uključivanja čovjeka u svijetu življenja u čijim proturječnostima se problemi umnožavaju brzinom koju ideje znanosti, napori politika i stručna praksa ne uspijevaju ozbiljiti bez teškoća.

*Analitički osvrt na starosnu strukturu u Republici Hrvatskoj
i Zadarskoj županiji*

Prema starosnom indeksu² koji ukazuje na demografsku starost stanovništva, Hrvatska je sa 66,7% 1991. godine zakoračila u *demografsko starenje*. Uzroci su: opadanje nataliteta, emigracije, imigracije, političko stanje u zemlji, gospodarske situacije i ratovi.

Drugi kriterij demografske starosti stanovništva jest kad postotak osoba starijih od 60 godina doseže 12% ili prelazi 12% od ukupne populacije, što Hrvatsku sa 17,5% udjela osoba iznad 60 godina starosti potvrđuje kao zemlju s indikacijama demografskog starenja.³

Porast najstarijeg dijela populacije, tj. osoba s 80 i više godina s 0,8% 1953. godine na 2,2% 1991. godine značajan je s obzirom na dobnu kategoriju koja zahtijeva posebnu društvenu brigu.

Odnos muškaraca i žena u dobnoj skupini iznad 60 godina prema popisu 1991. godine ukazuje na veći broj žena (156 žena prema 100 muškaraca),⁴ što ekonomski i obiteljski nije nevažno.

Staru skupinu stanovništva čini posebno zanimljiva kategorija, a to su umirovljenici čiji se broj povećao od 1961. godine sa 1,4% na 6,9% 1991. godine i čije permanentno povećavanje na hrvatskom prostoru ukazuje na veoma nepovoljan omjer umirovljenika i zaposlenih (1 umirovljenik prema 1,5 zaposleni).⁵ Dodatno opterećenje ovome stanju daje umirovljenje osoba ispod

² Formula *starosnog indeksa* sadrži broj osoba iznad 60 godina na 100 mladih osoba do 20 godina starosti s procjenom da kritična razina indeksa starosti iznosi 40%. Prema BRČIĆ, C. (1995): *Demografsko stanje i procesi u Hrvatskoj*, u zborniku: *Starost i starenje - izazov današnjice*, Zagreb, str. 145-146.

³ *Ibid.*, str. 148.

⁴ PROZMIĆ, Z., VOJNOVIĆ, F., KALITERNA Lj. (1995): Statistički podaci o starijim osobama u Republici Hrvatskoj, u zborniku: *Starost i starenje - izazov današnjice*, Zagreb, str. 260.

⁵ *Ibid.*, str. 261.

propisane starosne granice, pa su 1993. godine muškarci odlazili u mirovinu s prosječno 57, a žene s 53 godine.⁶

Stanje i problemi osoba starije dobi u Zadarskoj županiji

Iako je poradi ratnih okolnosti, a potom poradi preustrojstava županija, gradova i naselja Zadarska županija mijenjala populacijsku strukturu, popisi stanovništva bilježe sveukupni rast populacije, pa je 1971. godine bilo 190 356, 1981. godine 194 098 stanovnika dosežući 1991. godine broj od 214 777 stanovnika.⁷

Analizom statističkih podataka⁸ na tabelarnom prikazu (tablica 1) daje se uočiti značajan broj osoba starih 60 i više godina.

Tablica 1. *Broj stanovnika Zadarske županije po spolu i starosti iznad 60 godina - Popis 1991. godine*

ZADARSKA ŽUPANIJA	Godine starosti (u broju i postotku)					
	60 - 64	65-69	70 - 74	75 i više	nepoznato	60 i više
214 777 stanovnika						
Broj stanovnika	10 328 4,8%	8 314 3,9%	4 828 2,3%	9 984 4,7%	6 611 3,1%	40065 18,8%
Muškarci	4 833 2,3%	3 229 1,5%	1 870 0,9%	3 713 1,7%	2 955 1,4%	16600 7,8%
Žene	5 490 2,6%	5 085 2,4%	2 958 1,4%	6 271 2,9%	3 656 1,7%	23460 11,0%

Podsjetimo li se indikatora demografskog starenja populacije za Zadarsku županiju možemo konstatirati da s 18,8% osoba dobi iznad 60 godina prelazi ne samo granicu od 12% koja je relevantni pokazatelj demografskog starenja stanovništva, nego prelazi i prosjek demografskog starenja na razini Hrvatske (17,5%).

⁶ Ibid., 261.

⁷ *Statistički ljetopis RH*, 1998, str. 497.

⁸ Podaci dobiveni u Uredu za statistiku Zadarske županije odnose se na proračune broja populacije u odnosu na popis stanovništva iz 1991. godine, pa valja imati na umu da je usljed ratnih okolnosti došlo do promjena koje do danas nisu službeno registrirane, pa u ovom razmatranju nisu niti uzete u obzir.

Tablica 2. Broj stanovnika u gradovima Zadarske županije po spolu i starosti iznad 60 godina (u broju i postotku) - Popis 1991. godine⁹

Gradovi Zad. žup. s br. stan.	Godine starosti (u broju i postotku)					
	60 - 64	65 - 69	70 - 74	75 i više	Nepoznato	Ukupno
BENKOVAC U: 33 026	1 708 5,2%	1 328 4,0%	905 2,7%	1622 4,9%	733 2,2%	6296 19,0%
Muškarci (%)	2,2	1,4	0,9	1,9	0,9	7,3
Žene (%)	2,9	2,6	1,8	3,0	1,3	11,6
BIOGRAD U: 17 661	803 4,5%	672 3,8%	374 2,1%	838 4,7%	520 2,9%	3 207 18,0%
Muškarci (%)	2,1	1,3	0,9	1,7	1,3	7,0
Žene (%)	2,4	2,5	1,3	3,0	1,6	10,8
GRAČAC U: 11 167	821 7,4%	540 4,8%	319 2,9%	800 7,2%	222 1,9%	2 702 24,2%
Muškarci (%)	3,5	1,6	0,9	2,3	0,9	9,2
Žene (%)	3,9	3,3	2,0	4,8	1,0	15,0
OBROVAC U: 11 557	561 4,9%	457 4,0%	272 2,4%	593 5,1%	100 0,9%	1953 17,0%
Muškarci (%)	2,2	2,0	1,0	2,1	0,4	7,7
Žene (%)	2,6	2,5	1,4	3,0	0,5	10,0
PAG U: 4 794	300 6,3%	271 5,7%	188 3,9%	339 7,1%	100 2,1%	1 198 25,1%
Muškarci (%)	2,8	2,3	1,6	2,8	1,2	10,7
Žene (%)	3,4	3,4	2,3	4,3	1,0	14,4
ZADAR U: 136 572	6 130 4,5%	5 046 3,7%	2 770 2,0%	5 792 4,2%	4 936 3,6%	24 674 18,0%
Muškarci (%)	2,1	1,5	0,8	1,6	1,6	7,6
Žene (%)	2,2	2,2	1,2	2,7	2,0	10,3

⁹ Prema: *Popis stanovništva 1991, Stanovništvo prema spolu i starosti*, Dokumentacija 882, Zagreb, siječanj 1994. str. 22-25, 56-57, 85-86, 140, 156-157, 208-211, 235-237.

Važno je napomenuti da popis sadrži bivše općine Zadar, Biograd, Obrovac, Benkovac (bez Parčića koji je ustrojen u Šibensku županiju), dio bivše općine Pag s Povoljanom, dio bivše općine Gračac i dio bivše općine Donji Lapac.

Broj osoba dobne skupine od 60 i više godina karakterističan je za sve gradove Zadarske županije (tablica 2) sa značajno većim brojem u Gračacu (24,2%) i Pagu (25,1%).

Prema statističkim pokazateljima zanimljivi su podaci osoba 75 i više godina starosti kojih u sveukupnoj populaciji u Zadarskoj županiji ima 4,7% (tablica 1) s veoma različitom zastupljenošću u pojedinim gradovima (tablica 2). Gračac, primjerice, bilježi 7,2% staraca u dobi 75 i više godina, Pag 7,1% a Obrovac 5,1%.

Osobito je zanimljiv broj žena. Naime, svi statistički omjeri, na razini Županije (tablica 1) i na razini gradova (tablica 2), u svim rasponima godina starosti, pokazuju veći broj žena. Za istaknute su podatke omjer muškaraca i žena starosne dobi 75 i više godina u Benkovcu (3% žena u odnosu na 1,9% muškaraca), Biogradu (3% žena u odnosu na 1,7% muškaraca), Gračacu (4,8% žena u odnosu na 2,3% muškaraca), Pagu (4,3% žena u odnosu na 2,8% muškaraca) i Zadru (2,7% žena u odnosu na 1,6% muškaraca).

Broj umirovljenika uzima se najčešće kao jedan od najevidentnijih pokazatelja stanja starijih osoba, pa valja navesti da Zadarska županija u umirovljenom statusu, prema neprovjerenim podacima, ima 20 000 osoba.¹⁰ 39 muškaraca i 17 žena dobne skupine iznad 65 godina još je u radnom odnosu.¹¹

Institucionalni oblici brige i skrbi nad starijim osobama u Zadarskoj županiji

Budući je briga o osobama starije dobi stavljena formalno u *socijalne* okvire, ne iznenađuje činjenica da su ustanove socijalne skrbi, kao što su centar za socijalni rad, dom socijalne skrbi i centar za pomoć i njegu, najočiglednije angažirane u posredovanju i radu sa starijom populacijom, a čije djelovanje je manifestnije vjerojatno poradi zakonske regulativnosti.¹²

Postojeće ustanove koje udomljuju starije osobe u Zadarskoj županiji su *Dom umirovljenika u Zadru* i *Dom umirovljenika u Zemuniku*. Prvi broji 282 korisnika s veoma zanimljivim razdjelom prema godinama starosti: 44 osobe

¹⁰ Podaci dobiveni u razgovorima sa zadarskim umirovljenicima u studenom 1999. godine.

¹¹ Podaci dobiveni u Uredu za statistiku Zadarske županije u studenom 1999. godine.

¹² *Zakon o socijalnoj skrbi RH*, (1997), Narodne novine, Zagreb.

mlađe od 65 godina, 99 osoba u skupini od 65 do 79 godina i 139 osoba starijih od 80 godina.¹³ Drugi broji 62 korisnika s 58 osoba starijih od 65 godina.¹⁴

Kapaciteti domskih smještaja u Županiji ne mogu se ocijeniti ni približno zadovoljavajućim uspoređi li se broj korisnika s brojem osoba koje nisu udomljene (328 zahtjeva) ili pak s brojem onih koji bi svoju staračku budućnost vidjeli u ovom obliku skrbi da nadu za dobivanje takvog smještaja ne procjenjuju bezizglednom.

Zavod za socijalno-zdravstvenu zaštitu brine i skrbi nad 70 osoba koje spadaju u kategoriju starih (10 korisnika), invalidnih (7 korisnika), osoba s težim kroničnim bolestima (5 korisnika) i osoba s duševnim smetnjama (48 korisnika) u *Domu starih* u Zadru, među kojima su 54 osobe starije od 60 godina i među kojima je 46 žena.¹⁵

Osim domskog tipa briga nad starijim osobama u Zadarskoj županiji ostvaruje se, također, zakonom propisanim oblicima materijalne pomoći (doplatak za pomoć i njegu i pomoć za uzdržavanje), oblicima pomoći i njege u kući (organiziranje prehrane, obavljanje kućnih poslova, održavanje osobne higijene, zadovoljavanje drugih svakodnevnih potreba) i oblikom skrbi izvan vlastite obitelji (udomljavanje starijih osoba u druge obitelji).

Realne potrebe starijih osoba u Zadarskoj županiji, nažalost, raspoložive ustanove nisu u mogućnosti snositi, na što, uostalom, ukazuju i prethodno predočeni broičani podaci. Neposredna komunikacija socijalnih radnika s brojem osoba koje se obraćaju spomenutim ustanovama, iako najčešće neevidentirane na službenim obrascima, upravo čine probleme evidentnijim.

Formalni oblik koji okuplja starije osobe obnaša *Gradska udruga umirovljenika* u Zadru prema kojima je Poglavarstvo Grada nedavno ukazalo pažnju dodjelom adekvatnog prostora u svrhu njihova klubskog djelovanja. Nastojanja ovakvih vrsta ustanova su svakako hvale vrijedna, ali s obzirom na člansku obuhvatnost i objektivne mogućnosti djelovanja nemaju značenja za većinu osoba spomenute dobi.

Cjelokupno sagledavanje stanja i brige nad osobama iz skupine osoba treće životne dobi ne može se izdvojiti ni iz nepovoljnih prilika u gospodarstvu i ostalih ratnih i poratnih događanja (migracije, prognanstva, stresovi, nezaposlenost mlađih članova i drugo), niti iz promjena u tradicionalnim viđenjima, kako samih starijih osoba, tako i osoba iz njihova životnog okruženja.

¹³ Statistički izvještaj ustanova socijalne skrbi za odrasle starije osobe za 1998., podaci dobiveni u Centru za socijalnu skrb u Zadru u studenom 1999. godine.

¹⁴ Statistički izvještaj ustanova socijalne skrbi za odrasle starije osobe za 1998., podaci dobiveni u Centru za socijalnu skrb u Zadru u studenom 1999. godine.

¹⁵ Statistički izvještaj ustanova socijalne skrbi za odrasle starije osobe za 1998., podaci dobiveni u Centru za socijalnu skrb u Zadru u studenom 1999. godine.

Uzimajući u obzir vrijeme s predstojećom situacijom i najobjektivnijim činiteljima koji mogu utjecati na poboljšanje života starijih i starih osoba, bez prognostičkih pretendiranja može se kazati da izgledi za kvalitetno življenje starijih osoba nisu ostvarivi ostanu li u okvirima socijalne zbrinutosti koja će vjerojatno i u budućnosti imati mjesta samo za najugroženiju kategoriju starijih osoba.

Za pretpostaviti je, također, da će se problemi osoba starije životne dobi umnožavati već samim porastom broja starijih i starih osoba, što će osim materijalnih pitanja, a napose primjerenijih mirovina, iziskivati odgovore i na druga brojna pitanja: zdravlje, aktivnost, prilagođavanje umirovljenom statusu, opće prilagođavanje dobi starijih i starih osoba na obitelj, djecu i prijatelje, specifične potrebe starih osoba, i tako dalje (Smiljanić, 1979, 157-158).

Nedvojbeno je briga o starijim osobama zadaća na kojoj mladež i osobe srednje dobi trebaju raditi već danas i to na svim društvenim razinama, jer su, prvo, starije osobe pripadnici njihovog neposrednog životnog okruženja, i drugo, jer smo svi mi sutra ono što su danas naši stari.

Kvaliteta života starijih osoba iz perspektive znanosti o odgoju

Iz domene *pedagoškog* videnja, u cilju ostvarenja poboljšanja kvalitete života starijih i starih osoba, zasigurno valja djelovati u nekoliko pravaca.

Prvo, ciljeve odgoja i obrazovanja je potrebno usmjeriti ka vraćanju dostojanstva staraca u intergeneracijskom suživotu u kojemu je život staraca, umjesto retoričke, istinska vrijednost, što je moguće postići isticanjem prednosti koje doba starosti najčešće nosi (znanje, iskustvo, mudrost).

Drugo, u službi odgoja i obrazovanja mjesta trebaju naći oni sadržaji koji će razbijati predrasude o starijim osobama kao populaciji koja je "odživjela život", kao i sadržaji koji će predočavati pogreške i neslaganja u pogledu proučavanja problema starenja, jer kronološka, odnosno fizička starost ne oduzima mentalnu i duhovnu snagu.

Treće, odgoj i obrazovanje imaju najveću mogućnost u osvješćivanju svih dobnih naraštaja o ulozi starijih osoba; ulozi koja je uslijed osuvremenjavanja života (naprimjer industrijske revolucije) relativno izgubila smisao. Uvrštavanje programskih sadržaja sa zadacima pripreme za određena životna razdoblja i uloge čini se neminovnim s obzirom na broj godina koje čovjek uvršten u društvenu kategoriju starijih osoba može poživjeti, zatim s obzirom na period u kojemu je ta osoba više-manje okrenuta sama sebi, a posebno s obzirom na promjene koje umirovljenje unosi u život naglo, u samo jednom trenutku.

Četvrto, svijest o potrebi doživljavanja dostojanstvenosti starosti nedorečena je bez razvijanja poimanja da je *vrijeme starijih i starih vrijeme za život*, a ne za umiranje, a tomu prethodi razvijanje ljubavi i empatije prema njima. Ljubav prema osobama koje su potrošile vrijeme "igranja društvenih uloga" pogon je za odluku svakoga pojedinca da osobno pristupi zanimanju za starije osobe domišljanjem raznolikih aktivnosti u koje se starije osobe može uključiti, i to bez obzira da li je starija osoba u krvnom srodstvu ili je susjed. Jer, izostane li ljubav, izostat će i smisao dobročinstva; izostane li smisao dobročinstva, izostat će i voljni čimbenici.

Peto, odgojno-obrazovno nastojanje treba usmjeriti i na same starije osobe s ciljem da ih se u osmišljavanju svakodnevnice i viška vremena motivira na kompenzacijske aktivnosti, točnije one aktivnosti za koje nisu imali vremena tijekom radnog angažmana. Isto tako, ako je bez sadržaja život bezvrijedan, pozornost starijih valja usmjeriti protiv dokonosti, a to znači ukazati im na one mogućnosti u kojima će njihovo sudjelovanje biti korisno. Psihološki aspekt, dakako, veoma je važan u ovom segmentu poradi samopercepcije starije i stare osobe.

Čimbenici od kojih se očekuje posredovanje u ozbiljenju navedenih odgojno-obrazovnih nastojanja počinju u obitelji koja prvenstveno primjerom kao odgojnim sredstvom utemeljuje smjernice ponašanja spram svih starosnih kategorija, pa i onih koji su svojevremeno i u socio-kulturnom kontekstu ovih prostora životni krug zatvarali i otvarali gerontokracijom ne dajući joj konotaciju moći, nego vrijednosnog autoriteta. Izgubljeni značaj uloge starca u obitelji moguće je vratiti samo u obitelji.

Odgojno-obrazovne institucije (predškolske, škole, visoko školstvo i fakulteti) su u prednosti jer imaju mogućnost formalnog unošenja programskih sadržaja za koje danas nemamo argumenata da ih ostvaruju.

Vjerske zajednice i njihove organizacije promiču sustav vrijednosti i ukazuju na prisutnost i zapostavljenost starijih i starih osoba (vjeroučenjem, propovijedima, izdavačkom djelatnošću), a u karitativnom radu usmjeravaju djelovanje na socijalne kategorije. U stvarnosti je, međutim, ovaj čimbenik nedostatan za realizaciju kvalitetnijeg življenja starijih osoba.

Medijska pozornost usredotočuje se pretežito na probleme starijih osoba ispunjavajući kvantitativnu formu (broj naslova u tisku i broj radijskih i televizijskih emisija) izazivajući psihološki efekt senzacionalnosti umjesto odgojno-obrazovnog cilja koji će biti informativan i poučan u smislu učenja.

Organizacija obrazovanja, osobito *samoobrazovanja* starijih ljudi je realna perspektiva (Špan, 1994) jer izlazi iz okvira socijalne problematike i jer se jedina odnosi na sve osobe koje su, uostalom, iz posve proizvoljnih

pretpostavki kategorizirane u osobe koje sa 60 (žene) i 65 (muškarci) godina nazivamo starima.

Na koncu, dok god se ovakvom problemu od strane pojedinaca, institucija, struka i znanosti, potom i društva u cjelini, bude davao samo prigodničarski karakter, pravo staračke povlaštenosti bit će kasno tražiti u vremenu starosti.

Literatura

- AKRAP, A. (1995): Uzroci i posljedice demografskog starenja u Republici Hrvatskoj, u zborniku: *Starost i starenje - izazov današnjice*, Zagreb, 303-317.
- BRČIĆ, C. (1995): Demografsko stanje i procesi u Hrvatskoj, u zborniku: *Starost i starenje - izazov današnjice*, Zagreb, 145-150.
- Glasnik*, Unesco, 1982. (hrvatsko izdanje)
- PONGRAC, S. (1990): *Inoviranje obrazovanja odraslih*, Zagreb, Andragoški centar.
- Popis stanovništva 1991, Stanovništvo prema spolu i starosti*, Dokumentacija 882, Zagreb, siječanj 1994.
- PRIZMIĆ, Z., VOJNOVIĆ, F., KALITERNA Lj. (1995): Statistički podaci o starijim osobama u Republici Hrvatskoj, u zborniku: *Starost i starenje - izazov današnjice*, Zagreb, 259-263.
- SMILJANIĆ, V. (1979): *Psihologija starenja*, Beograd, Nolit.
- Statistički izvještaji ustanova socijalne skrbi za odrasle starije osobe za 1998.*, Centar za socijalnu skrb u Zadru, studeni 1999. godine.
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske*, 1998. godine.
- ŠPAN, M. (1994): *Treća životna dob*, Zagreb, Otvoreno sveučilište.
- WHITCOMB, P.W. (1982), Sjajna garda starijih muškaraca i žena, *Glasnik*, Unesco, 4-7.
- Zakon o socijalnoj skrbi RH*, (1997), Zagreb, Narodne novine.

Andelko Mrkonjić, Dijana Vican:

THE EXTENSION OF HUMAN LIFE - DESTINY AND PROBLEMS
On the Occasion of the International Year Devoted to Elderly Persons
with a Particular Emphasis on the City and County of Zadar

S u m m a r y

The significant increase in the number of elderly people and the demographic predictions which anticipate a world-wide threefold multiplication of the number of elderly people by the year 2030 point to the phenomenon of the demographic aging of the population of which Croatia is also a part. The purpose of the article is to analytically describe the age structure of people in the Zadar district and to elaborate the condition and the problems of the elderly in this region on the basis of statistical findings and gender differences. Forms of welfare and care for the elderly are described and critically evaluated.

Using as a point of departure old age and the process of growing old as both an individual and a social problem the authors address the aims of improving the quality of life of the elderly from the perspective of educational science: the reclamation of the dignity of life of the elderly within integrative cohabitation, the overcoming of prejudices concerning the elderly through education and teaching, making all age groups conscious of the role of old people, the development of love and empathy through the development of conceiving the time of the old and the old as the time of life, the development of selfperception of older and old people through their active and useful participation.

The realization of these goals is envisioned through the mediation of educational institutions, religious communities and organizations, the media, through organized teaching and the self-education of older and old persons.

KEY WORDS: demographic aging, aging and old age, the third period of life, retired persons, social welfare, the quality of life of the elderly, the aims of education, the education of the elderly